

Nr 231.

Ankom till riksdagens kansli den 11 juni 1940 kl. 2 e. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar
om anslag till mödrahjälp och moderskapspenning
för budgetåret 1940/41 jämte en i ämnet väckt motion.*

(3:e avd.)

I anslutning till sina i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln, punkterna 13, 14 och 47, gjorda framställningar har Kungl. Maj:t i propositionen nr 289, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden den 31 maj 1940, föreslagit riksdagen, bland annat, att för budgetåret 1940/41 såsom förslagsanslag anvisa

a) till Mödrahjälp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet m. m. 6,500,000 kronor;

b) till Avsättning till fonden för lån till mödrahjälp 120,000 kronor; samt

c) till Moderskapspenning 4,500,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag har utskottet till behandling förehått en inom första kammaren av herr *G. Tamm* väckt motion, nr 36, vari hemställts, att riksdagen ville i samband med behandlingen av anslagen till ifrågavarande ändamål eller i annat lämpligt sammanhang uttala sig för att den pågående utredningen angående tillämpningen av mödrahjälpsförordningen måtte utvidgas till att omfatta jämväl frågan om sammanslagning av moderskapspenning med mödrahjälp.

Beträffande de skäl, som motionären anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån de ej framgå av redogörelsen här nedan, hänvisa till motionen.

Mödrahjälp. I gällande riksstat hava upptagits till Mödrahjälp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet m. m. 5,800,000 kronor, samt till Avsättning till fonden för lån till mödrahjälp 150,000 kronor.

I en inom socialdepartementet upprättad *promemoria* angående besparingar å egentliga statsutgifter under femte huvudtiteln, vilken såsom bilaga 3 fogats till den s. k. besparingspropositionen (nr 79) till 1939/40 års urtima riksdag, framhölls, att mödrahjälpsförordningen tillämpades ganska olika i olika delar av riket och att en mera enhetlig praxis därför syntes önskvärd. Dittills föreliggande uppgifter på området vore emellertid icke av den art, att de berättigade till några mera bestämda slutsatser. Åt socialstyrelsen borde därför uppdragas att skyndsamt verkställa en statistisk undersökning beträffande

ifrågavarande förhållanden. Först sedan sagda undersökning slutförts, kunde närmare bedömas, i vilken utsträckning på förevarande område påkallade åtgärder medförde en utgiftsbegränsning.

1939/40 års *urtima riksdag* fann vad sålunda anförts icke föranleda någon erinran från riksdagens sida.

Här berörda spörsmål hava även behandlats av *riksdagens år 1939 församlade revisorer*. Revisorerna, som verkställt utredning angående användningen av anslagen till mödrahjälp för kalenderåret 1938 och första halvåret 1939 (Del I, sid. 23—43), anförde bland annat följande.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att under förra halvåret 1939 mödrarna till 47.55 procent av alla levande födda barn erhållit mödrahjälp. Detta innebär, att mödrarna till i det närmaste hälften av i landet under denna tid födda barn enligt mödrahjälpsnämndernas uppfattning skulle hava varit i behov av hjälp från det allmänna trots då rådande goda konjunkture. Då emellertid enligt revisorernas uppfattning detta knappast torde stå i god överensstämmelse med verkliga förhållandet, synes härav följa, att mödrahjälp på många håll utgått i allt för stor omfattning och i varje fall i en utsträckning, som tidigare ej varit beräknad. De anförda exemplen giva vid handen, att orsaken härtill i väsentlig mån är att söka i mödrahjälpsförordningens allmänt hållna och oklara avfattning. Den av revisorerna förebrogta utredningen giver också vid handen, att vissa mödrahjälpsnämnder icke iakttagit tillbörlig urskillning vid beviljandet av mödrahjälp. Revisorerna finna det därför var en angelägenhet av största vikt att, för att mödrahjälpen på rätt sätt skall kunna fylla de viktiga sociala behov, som därmed avsetts, klara och för nämnderna vägledande regler fastställas för utdelandet av densamma.

Det skulle enligt revisorernas mening kunna ifrågasättas, huruvida man borde frångå den nu tillämpade principen om oinskränkt individuell behovsprövning och vid tilldelande av mödrahjälp utgå från, att visst fixerat beskattningsbart belopp annat än i undantagsfall utesluter hjälp. Erfarenheterna från de mödrahjälpsnämndsområden, där man tillämpat gränsdragning hava, såvitt revisorerna kunnat finna, talat för den här föreslagna lösningen.

Revisorerna hava också iakttagit, att mödrahjälp i åtskilliga fall utgått till uppenbart asociala personer. Det synes med hänsyn till syftet med mödrahjälpen självfallet, att omhändertagandet av dylika fall bör tillgodoses i annan ordning än med mödrahjälpmedel.

För att mödrahjälpen skall komma till avsedd användning räcker det emellertid icke med att begränsa klientelet på sätt här ovan föreslagits. Enligt vad som framgår av revisorernas redogörelse erfordras därutöver regler, vilka såvitt möjligt inskränka utgifterna till att avse ändamål, som komma modern och barnet till verklig nytta. Den högst betydande omfattning, i vilken mödrahjälpmedel använts till förlossningskostnader och barnets första utrustning, måste enligt revisorernas mening berättiga till antagandet, att moderskapspenningen ofta icke använts för dessa ändamål, vilka den likväl är avsedd att i första hand tillgodose. För att vinna kontroll över moderskapspenningens användning och därjämte uppnå att densamma närmare anpassas efter behovsprincipen, synes det revisorerna som om man borde inarbeta denna hjälpform i mödrahjälpen.

Hittills har, såsom utredningen visar, mödrahjälp i stor omfattning använts för tillgodoseende av behov, vilka rätteligen bort ankomma på fattigvården att avhjälpa. Det ligger visserligen i sakens natur, att området för mödra-

hjälp och för fattigvård delvis sammanfaller och att en gränsdragning mellan dessa båda hjälpformer därför är förenad med vanskligheter. En uttrycklig föreskrift av innebörd, att utrustning och kostförbättring endast må avse modern och i förstnämnda hänseende även det nyfödda barnet, skulle emellertid enligt revisorernas åsikt vara ägnad att åstadkomma en väsentligt bättre ordning än den nuvarande. Jämväl beträffande bidrag till hemhjälp, inackordering och tandvård synas tydliga och klara bestämmelser erforderliga för att förebygga missbruk och åstadkomma försiktighet och enhetlighet vid beviljandet.

Revisorernas utredning angående den formella handläggningen av mödrahjälpen synes till en början hava visat behovet av en föreskrift att i beslut, varigenom mödrahjälp beviljas, skall angivas det belopp, som må användas för varje huvudsakligt behov, hjälpen avser att täcka. Därutöver framgår av utredningen, att allvarliga brister vidlåda framförallt övervakningen från barnavårdsnämndernas sida av medlens användning ävensom dessa nämnders redovisningar. Att så är fallet torde i första hand bero därpå, att föreskrifter angående barnavårdsnämndernas skyldigheter i förevarande avseenden så gott som helt saknas. I fråga om övervakningen av mödrahjälp-medlens användning synes det icke uteslutet, att det för många barnavårdsnämnder i deras dubbla egenskap av kommunala organ och förmedlare av den statliga mödrahjälp ofta kan uppstå svårigheter att vid tillgodoseende av statens intressen i fråga om mödrahjälp alldeles bortse från kommunens i avseende å fattigvården. Då det gäller redovisningarnas ofta otillfredsställande skick, torde i viss mån den omständigheten hava medverkat, att kraven på redovisningars fullständighet och noggrannhet på många håll äro mindre inom kommunerna än inom statlig verksamhet. Samtliga nu anförda omständigheter visa enligt revisorernas mening på nödvändigheten att ofördröjligen utfärda föreskrifter, vilka reglera barnavårdsnämndernas skyldigheter i fråga om mödrahjälp. Därvid bör tydligt klarläggas, att barnavårdsnämnderna — i likhet med andra kommunala myndigheter med likartade uppgifter — böra vara ansvariga för sådana oriktiga och uppenbart olämpliga åtgärder, som innefatta ekonomiska förfoganden utanför ramen för bestämmelserna på området och i strid mot mödrahjälpnsämndens beslut i ärendet.

I enlighet med av Kungl. Maj:t meddelat uppdrag har *socialstyrelsen* verkställt den i socialdepartementets promemoria avsedda utredningen och i skrivelse den 1 april 1940 lämnat en redogörelse för resultatet av densamma samt framlagt förslag till åtgärder, innefattande bland annat vissa ändringar i mödrahjälpförordningen.

Över socialstyrelsens förslag hava efter remiss yttranden avgivits av ett flertal myndigheter och institutioner.

Departementschefen har emellertid på grund av den långt framskridna tiden och med hänsyn till ämnets vidlyftighet ansett sig icke böra föreslå, att förslag till ändrade grunder beträffande mödrahjälp nu föreläggas riksdagen, utan inskränkt sig till en beräkning av anslagsbehovet för nästa budgetår. I denna del har departementschefen anført följande.

De verkliga utgifterna under anslaget till mödrahjälp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet, vilka utgifter, under budgetåret 1938/39 uppgått till 8,691,633 kronor, hava för de tre första kvartalen av innevarande budgetår uppgått till 5,565,999 kronor. Av sistnämnda summa faller ett belopp av 4,072,119 kronor å tiden 1 juli—31 december 1939 samt ett belopp

av 1,493,880 kronor å tiden 1 januari—31 mars 1940. De understöd från anslaget som *beslutats* under nyssnämnda tre kvartal, hava tillhoppa uppgått till 5,712,795 kronor, därav 4,071,019 kronor under tiden 1 juli—31 december 1939 och 1,641,776 kronor under tiden 1 januari—31 mars 1940. Av dessa siffror synes en påtaglig tendens till nedgång i utgifterna kunna utläsas, förmodligen främst beroende på en under senaste tiden skärpt behovsprövning från mödrahjälpnsnämndernas sida. Det synes vidare sannolikt, att antalet barnbördsfall, som under de senaste åren varit osedvanligt stort, under rådande förhållanden kommer att något nedgå. Därest så blir fallet, medför detta givetvis en minskning av ifrågavarande utgifter. Å andra sidan är det troligt, att behov av understöd från anslaget kommer att föreligga i ett — relativt sett — större antal fall än tidigare. På grund av sistnämnda omständighet skulle man hava att räkna med en ökad anslagsbelastning. För min del håller jag före, att tendensen till utgiftsökning kommer att i stort sett uppväga tendensen till utgiftsminskning. Anslaget synes mig därför kunna för nästa budgetår i huvudsak beräknas med ledning av de beslutade utgifterna under tidsperioden 1 januari—31 mars 1940. Vid sådant förhållande torde anslaget bära upptagas till 6,500,000 kronor.

Vad angår anslaget till avsättning till fonden för lån till mödrahjälp läser detsamma — med hänsyn till den låga belastningssiffran för budgetåret 1938/39 (123,215 kronor) och då anledning saknas att räkna med stigande utgifter för ändamålet — kunna för nästa budgetår nedsättas till 120,000 kronor.

Moderskapspenning. Kungl. Maj:t har i förevarande proposition jämväl framlagt förslag till ändring i 3 § förordningen den 11 juni 1937 (nr 338) om moderskapspenning, vilket förslag hänvisats till behandling av lagutskott. Förslaget innebär, att den högsta inkomstgränsen för rätt till moderskapspenning sänkes från 3,000 till 2,500 kronor beskattningsbart belopp vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. Den sålunda föreslagna sänkningen, varigenom högst 2 procent av den nuvarande totalkostnaden skulle bortfalla, beräknas för nästa budgetår medföra en utgiftsminskning av omkring 100,000 kronor vid oförändrad födelsefrekvens.

Anslagsbelastningen för ifrågavarande ändamål utgjorde för sistförflutna budgetår 4,962,816 kronor. Då födelsefrekvensen under rådande krisförhållanden antages komma att nedgå, har departementschefen beräknat anslagsbehovet för nästa budgetår till 4,500,000 kronor eller samma belopp som för innevarande budgetår.

Utskottet.

Det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till ändring av förordningen om moderskapspenning har tillstyrkts av andra lagutskottet i dess utlåtande nr 44. I övrigt är, såsom av propositionen framgår, hela frågekomplexet rörande moderskapspenningens och mödrahjälpens ändamålsenliga utformning, efter verkställda utredningar, beroende på Kungl. Maj:ts prövning, däribland även det av riksdagens revisorer berörda och nu i motionen I: 36 upptagna spörsmålet om sammanslagning av de båda här nämnda hjälpformerna. Vid sådant förhållande och då jämväl övriga av revisorererna behandlade, härmed sammanhängande frågor äro föremål för närmare övervägande av Kungl. Maj:t anser utskottet anledning saknas till särskilt uttalande i ämnet.

Kungl. Maj:ts beräkning av medelsbehovet för moderskapspenning och mödrahjälp under nästa budgetår hava icke givit utskottet anledning till erinran.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

I. att riksdagen må för budgetåret 1940/41 under femte huvudtiteln såsom förslagsanslag anvisa

a) till *Mödrahjälp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet m. m.* 6,500,000 kronor;

b) till *Ävsättning till fonden för lån till mödrahjälp* 120,000 kronor;

c) till *Moderskapspenning* 4,500,000 kronor;

II. att motionen I: 36 må anses besvarad genom vad utskottet ovan anförde.

Stockholm den 11 juni 1940.

På statsutskottets vägnar:

PER GUSTAFSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Gustafsson* i Benestad, *Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Oscar Olsson*, *Asplund*, *Nilsson* i Landeryd, *Ström* i Lidköping, *Heiding*, *Lindström*, *Bäckström*, *Boman* och *Ekströmer*; samt

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde, *Törnkvist*, *Eriksson* i Stockholm, *Persson* i Falla, *Jonsson* i Eskilstuna, *Andersson* i Prästbol, *Ward*, *Persson* i Tidaholm, *Andersson* i Södergård, *Hansson* i Rubbestad, *Mårtensson* och *Bergvall*.
